

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม

ในโรงเรียนจังหวัดชุมพร*

MODEL OF INSTRUCTION OF MONKS WHO TEACH MORALITY IN SCHOOLS, CHUMPHON PROVINCE

พระครูเนกขัมมธรรมธาร (มนูญ จารุวณโณ), พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ
Phrakhu Nekkhamthammathan (Manoon Jaruwanno), Phrapalad Raphin Buddhisaro, Phramaha Krisada Kittisobhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: tasanapol.khem@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการ และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 105 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) พระสอนศีลธรรมส่วนใหญ่มีพรรษา 5-10 พรรษา เป็นพระสังฆาธิการมีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี และเป็นพระลูกวัดมีอายุระหว่าง 22 – 30 ปี มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่ำกว่าปริญญาตรี มีวุฒิการศึกษาทางธรรมสูงสุด คือ นักธรรมชั้นตรี โท เอก เป็นเปรียญธรรม 3 – 6 และมีประสบการณ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน 5-10 ปี 2) การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านคุณลักษณะและเจตคติรองลงมา คือ ด้านการวัดและประเมินผลด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อการสอน 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร ประกอบด้วย 5 ด้าน ซึ่งสรุปเป็น Special Model

คำสำคัญ: รูปแบบ; การจัดการเรียนการสอน; พระสอนศีลธรรม

*Received July 13, 2021; Revised July 29, 2021; Accepted July 30, 2021

Abstract

Objectives of this dissertation were to analyze the general condition, factors and to present the development. Methodology was the mixed methods; the qualitative research method collected data from 18 key informants by in-depth-interview and 10 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. the quantitative method collected data from 181 samples from 240 students and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation, SD.

The research findings were as follow; 1) Most of the Buddhist monks had 5-10 years of rain retreats. They were monks aged between 31-40 years old and were subordinate monks aged between 22-30 years. Formal educational background was lower than a bachelor's degree They had the highest academic qualifications, which were bachelor's degrees, a master's degree, Pali studies 3 - 6, and had 5-10 years experiences in teaching morality in schools. 2. Learning and teaching management of the morality teaching monks in schools, the areas with the highest average were characteristics and attitudes, followed by the measurement and evaluation of the curriculum content. In teaching and learning management and the lowest average was the production of media and the use of teaching media. 3) The teaching and learning management model of morality teaching monks in schools in Chumphon Province consisted of 5 aspects which were summarized as a Special Model.

Keywords: Model; Teaching and Learning Management; Moral Monks

บทนำ

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเป็น ครูผู้สอน เป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้ให้การศึกษาทางด้านศีลธรรม โดยพระกลุ่มนี้ได้รับอุปถัมภ์จาก กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่ทางการสอนศีลธรรมนั้น ได้มีการ กระทำการเรียนการสอนกันมาเป็นเวลานานแล้วแต่อาจยังขาดระบบการจัดการที่ดี หรือไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนหรือรับรองอุปถัมภ์ค่าๆ จึงได้ทำกันไปตามความสามารถที่จะ กระทำการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (พระยงยุทธ กตฺรุโร, 2564; พระอลงกรณ์ กนตวณฺโณ, 2564; ทิยดา ผลสมบุรณ์, 2564; พระครูพิศิษฐ์ประชาชนาถและ

คณะ, 2564a; พระครูพิศิษฐ์ประชาชนา และคณะ. (2564b) นอกจากนี้ในอดีตที่ผ่านมา จำนวนครูพระที่มีความสามารถ ในวิชาการศึกษามีน้อยไม่เพียงพอที่จะสอนศีลธรรมหรือ วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้ทุกแห่ง กรมการศาสนาจึงริเริ่มโครงการครูพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา

ดังนั้นในที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้มีมติมอบหมายให้ พระธรรมวรเมธี เลขาธิการ แม่กองธรรมสนามหลวง และพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในขณะนั้น เป็นผู้แทนพิจารณาสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และ พระเทพโสภณ ในฐานะประธาน กรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ได้เสนอต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ในคราวประชุมเรื่องหลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจ ปญฺธิรูปการศึกษาในเวทีแห่งนั้น ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ผู้บังคับการราชวิทยาลัย ได้ เสนอว่า “ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่อ อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ๆ มุ่งสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลัก พระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรม ให้แก่เด็กเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรีเห็นด้วย กับข้อเสนอดังกล่าว และเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มี 1 หน่วยกิต (เรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) ในระดับมัธยมศึกษา พร้อมให้มีโรงเรียนนำร่องแบบวิถีพุทธจังหวัดละ 2 แห่ง ในปีการศึกษา 2546 (บุญหนา จิมานัง และคณะ, 2551; สุรเชษฐ์ เจริญสุข, 2549; พรรณี ผุดเกตุ, 2555; พรสร้อย ชัยยา, 2562; พระครูปลัดอุดม โอภาโส (ไชวแข็ง), 2548; พระปลัดปรีชา นนทโก. (จุลเจือ), 2561)

ในปีงบประมาณ 2552 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานศูนย์ การศึกษาอุบลราชธานี ได้จัดอบรมครูพระสอน ศีลธรรม เอกสารสรุปการอบรม พบว่า ครู พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ยังขาดความรู้ความสามารถในรูปแบบการสอน ไม่รู้จะสอนวิธี ไต อีกทั้งไม่ได้รับการฝึกฝนด้านการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมมาก่อน รวมทั้งไม่มีความ รู้เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหา สมรรถนะการสอน จิตวิทยาผู้เรียน จิตวิทยาผู้สอน และการขาด แคลนสื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน(รายงานการประชุมมหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย, 2552) จากการดำเนินงาน พบว่า ในแต่ละปีสถานศึกษาสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในปีงบประมาณ 2553 จึงเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ครอบคลุม สถานศึกษาทั่วประเทศในอัตราส่วน พระ 1 รูป/ 1 ตำบล โดยจะขยายเพิ่มเป็น 8,000 รูป เป็นการนำร่องและได้เสนอของบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่อการจัดทำหนังสือ

อุปกรณ์การเรียนการสอนการพัฒนาสมรรถนะการสอน การติดตามประเมินผล (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553)

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้รับผิดชอบดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในเขตพื้นที่จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาหลายปี และมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า ปัญหาอุปสรรค ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ขาดความรู้ความสามารถ ในการเขียนแผนประกอบการสอน ขาดสมรรถนะวิธีในการสอนที่เหมาะสม ขาดความรู้ความสามารถ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระสมุห์ชูชาติ อุทโย (พระสมุห์ชูชาติ อุทโย, 2554) ที่ศึกษาพบว่า ในการผลิตและใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประกอบการสอน จึงทำให้นักเรียนขาดความกระตือรือร้นสนใจในเนื้อหาวิชาที่สอน ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา จึงไม่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง โดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากสภาพจริง ทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ข้อมูลข่าวสารรูปแบบต่างๆ ความเจริญทางเทคโนโลยีในทุกๆ ด้าน ด้วยเหตุนี้ สื่อการเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ตามความมุ่งหวังของหลักสูตร จึงต้องมีความหลากหลายและเพียงพอ ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มสมรรถนะ สื่อประกอบการสอนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ กล่าว คือ สื่อการเรียนการสอนจะต้องมีคุณภาพ มีให้เลือกหลากหลายทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี และมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรหรือเนื้อหาในบทเรียน สื่อการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยทันเหตุการณ์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงไป

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร ให้มีความรู้ความสามารถในการเขียนแผน การสอน สามารถใช้รูปแบบวิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การผลิตและใช้สื่อประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตลอดจนการสร้างเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในจังหวัดชุมพร เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมดังเจตนารมณ์การจัดการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และบรรลู่วัตถุประสงค์ของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดชุมพร จำนวน 240 รูป

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ใช้วิธีการสุ่มแบบง่ายจนครบตามจำนวนที่ต้องการตามสัดส่วนประชากร ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 105 รูป โดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 18 รูปหรือคนโดยคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 4 รูป 2) ผู้บริหารพระสอนศีลธรรมใน

โรงเรียนจังหวัดชุมพรจำนวน 5 รูป 3) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพรจำนวน 5 รูป และ 4) นักวิชาการด้านศาสนาและวิชาการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 4 คน

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูปหรือคน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกจาก นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือในการวิจัย

3. 1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form)

3. 2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form)

3. 2 แบบสอบถาม (Questionnaire)

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ (Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbact'Alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.93

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4. 1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจัดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4. 2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกายจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 105 ชุด และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 105 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5. 1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5. 2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีพรรษา 5 พรรษา ถึง 10 พรรษา เป็นพระสังฆาธิการมีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี และเป็นพระลูกวัดมีอายุระหว่าง 22 – 30 ปี มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่ำกว่าปริญญาตรี มีวุฒิการศึกษาทางธรรมสูงสุด คือนักธรรมชั้นตรี โท เอก เป็นเปรียญธรรม ป.ธ. 3 – ป.ธ. 6 และมีประสบการณ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน 5 ปี – 10 ปี

2. ผลการวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาพรวมรายด้าน

การจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1) ด้านเนื้อหาหลักสูตร	3.61	0.56	มาก
2) ด้านการจัดการเรียนการสอน	3.45	0.72	มาก
3) ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อการสอน	3.45	0.75	มาก
4) ด้านการวัดและประเมินผล	3.67	0.57	มาก
5) ด้านคุณลักษณะและเจตคติ	3.79	0.51	มาก
โดยรวม	3.65	0.54	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.45$) โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านคุณลักษณะและเจตคติ ($\bar{X} = 3.79$) รองลงมา คือ

ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 3.67$) ด้านเนื้อหาหลักสูตร ($\bar{X} = 3.61$) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.45$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.45$) ตามลำดับ

3. การศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในจังหวัดชุมพร

ด้านเนื้อหาหลักสูตร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังขาดความรู้ในรายละเอียดของเนื้อหาหลักสูตรในเชิงวิชาการ และขาดความรู้ในการวิเคราะห์ในการนำไปปฏิบัติ ปัจจุบันพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร มีการประชุมวางแผนเพื่อพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรการเรียนการสอนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้และเป้าหมายของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนายังไม่สอดคล้องกับหลักสูตร จึงสมควรปรับให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมยังไม่สามารถสอนได้ทันภายในระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตร คัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมในแต่ละระดับชั้นมาสอนนักเรียน จัดหลักสูตรใหม่ให้กระชับ ปรับการสอนด้วยการบูรณาการเนื้อหาเพื่อให้ทันตามเวลาและหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และไม่เบื่อหน่าย เพิ่มการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การฝึกอบรมพัฒนาเทคนิคเรียนการสอนให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อพัฒนาเทคนิคเรียนการสอนศีลธรรม ปรับเนื้อหาบทเรียนวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียน ให้พระสอนศีลธรรมนำหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาไปจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ ควรมีครูที่เลี้ยงคอยแนะนำการประเมินหลักสูตร จึงสมควรมีวิธีการหรือแนวทางการแก้ไขโดยวางแผนการอย่างเป็นระบบร่วมกัน เพราะเนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาล้าสมัยไม่ สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการพัฒนาเทคนิคการสอน การสร้างบรรยากาศ การวัดผลและการประเมินผล มีการพัฒนาเทคนิคการสอนสมรรถนะในการเรียนการสอน และบุคลิกภาพแก่พระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยเห็นว่า เทคนิค สมรรถนะ การสอน และบุคลิกภาพของผู้สอน เป็นคุณลักษณะของครูที่สอนดี ส่งผลถึงการมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การใช้สื่อการสอนที่หลากหลายความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน การให้ความสนใจ และชมเชยงานที่ดีของผู้เรียน รวมถึงให้ผู้เรียนประเมินผลการสอนของครู การสอนที่มีบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งด้านบรรยากาศ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เช่น สภาพห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน และสิ่งแวดล้อมที่ดี บรรยากาศด้านจิตใจ เช่น การที่ครูมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ให้ความรักความเมตตาต่อผู้เรียน และวิธีการสอน เช่น การสอนที่มีกระบวนการ มีลำดับขั้นตอนการสอนที่ไม่สับสน โดยครูต้องจัดเตรียมการสอนตั้งแต่ขั้นนำขั้นสอน และขั้นสรุป เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมใน

โรงเรียนจังหวัดชุมพร มีโครงการส่งเสริมการศึกษาพัฒนาการเรียนการสอนในทุกอำเภอ แต่ยังคงขาดงบประมาณในการจัดการเรียนการสอนในทุกด้าน

ด้านการผลิตสื่อและ การใช้สื่อการสอน ผู้วิจัยเห็นว่า บางโรงเรียนมีการพัฒนาสื่อการสอนและเทคนิคการสอน แต่การเรียนการสอนของพระ ยังขาดการประยุกต์หลักธรรมชาตการสนับสนุนในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ปัจจุบันกำลังจัดทำแผนงาน/โครงการเสนอขอตั้งงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะผลิตสื่อการสอนประเภทวัสดุที่นำมาจากธรรมชาติตามท้องถิ่น ต้องพัฒนาเทคนิคการสอนและสมรรถนะในการใช้สื่อการเรียนการสอน ส่งผลถึงการมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การใช้สื่อการสอนที่หลากหลายความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน การให้ความสนใจ และชมเชยงานที่ดีของผู้เรียน รวมถึงให้ผู้เรียนประเมินผลการสอนของครู การสอนที่มีบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งด้านบรรยากาศด้านวัตถุ และด้านจิตใจ โดยด้านบรรยากาศ และด้านวัตถุ เช่น สภาพห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน และสิ่งแวดล้อมที่ดี บรรยากาศด้านจิตใจ โดยครูต้องจัดเตรียมการสอนตั้งแต่ขั้นนำ ชั้นสอน และขั้นสรุป เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และการนำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการผลิตสื่อและ การใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน ยังมีพระสอนศีลธรรมหลายรูปขาดความรู้ความเข้าใจในระเบียบการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน ออกข้อสอบวิชาพระพุทธศาสนา การให้เกรด การให้คะแนน และการประเมินผลอย่างถูกต้อง มีการวิเคราะห์คะแนนข้อสอบ การแก้ปัญหาของนักเรียน การพัฒนาสมรรถนะการสอนศีลธรรม การวัดและการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน ยังไม่บรรลุผลตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น การประยุกต์หลักธรรมในการสอนขาดการนำผลการประเมินไปปฏิบัติ ขาดการติดตามผล โรงเรียนสมควรสร้างความตระหนักให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่พระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติงานได้เปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรมได้นำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเด็กให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นและต่อเนื่องพระสอนศีลธรรมต้องประสานกับครูพี่เลี้ยงในเรื่องของการวัดผลและประเมินผล เพื่อได้ทราบจุดอ่อน จุดแข็งในการเรียนการสอนของแต่ละแห่ง เพื่อนำผลเหล่านั้นมาปรับปรุงให้เกิดประโยชน์แก่ตัวนักเรียนเอง พระสอนศีลธรรมต้องดำเนินการสอนอย่างจริงจัง และเสียสละในการสอนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้บริหารครูและนักเรียนมองเห็นถึงคุณค่าและพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรมได้นำผลการวัดผลและประเมินผลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์และเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาบันทึกผลการวัดผลและประเมินผล ทั้งพฤติกรรม การเรียนของนักเรียนทั้งในเวลาเรียนและเวลาประเมินผลจริง ๆ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมา

เสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษา นำไปสู่การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนในอนาคตในแต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษา พระสอนศีลธรรมต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ด้านคุณลักษณะและเจตคติความเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านจริยธรรมในโรงเรียน มีการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง มีความตรงต่อเวลาในการสอน มีเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ประชาธิปไตยและสิทธิความเป็นมนุษย์ มีความใฝ่รู้ดี แสวงหาความรู้ใหม่ๆ และมีความรอบรู้ในเรื่องที่สอนอย่างดีและมีความทันสมัยต่อวิชาการสากล มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความเป็นระเบียบและมีความเรียบร้อยในเอกสารการสอน ส่วนมากขอเวลาเพิ่มในการสอนและขอกำลังใจจากครู ผู้บริหารโรงเรียนมีความสามารถในการนำหลักธรรมที่ตนได้ศึกษาไปเผยแพร่แก่นักเรียนได้รู้และนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน โดยโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ มีความรู้ในการวัดแรงจูงใจเจตคติและจิตพิสัยของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ในการวัดแรงจูงใจเจตคติและจิตพิสัยของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ควรสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน มีความร่วมมือกับบุตรหลาน ให้เวลาพาไปวัดและปฏิบัติธรรม หน่วยงานที่รับผิดชอบประสานงานกับครูของแต่ละโรงเรียนที่พระสอนศีลธรรมได้เข้าไปปฏิบัติงานเพื่อจะได้ติดตามและปรับปรุงพัฒนาสร้างแรงจูงใจและเจตคติของผู้เรียนวิชาพระพุทธศาสนา มีการสงเคราะห์นักเรียนทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจตามหลักสังคหวัตถุธรรม มีการฝึกนั่งสมาธิ การแสดงธรรม การบรรยายธรรมในเชิงปฏิบัติ ควรเพิ่มเวลาการสอนในเนื้อหาทางหลักธรรม เช่น เนื้อหาการนั่งสมาธิ การฟังธรรม การปลูกฝังการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ส่วนผู้เรียนมีใจมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและขยายผลสู่ครอบครัวเพื่อน และชุมชน เพื่อให้เกิดภาวะสงบ และสันติสุข ในสังคม การยกย่องเชิดชูและมอบรางวัลรางวัลให้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

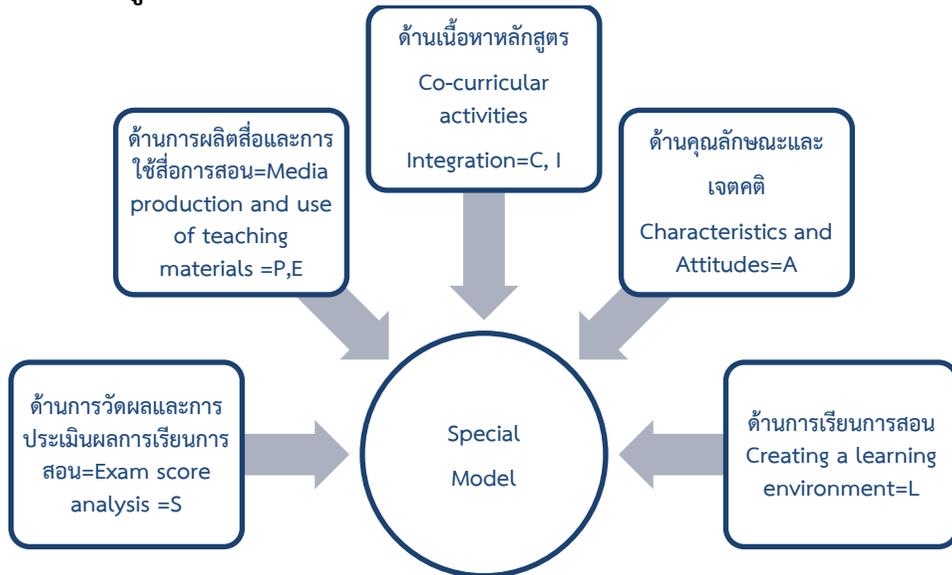
อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร” ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยได้นำมาอภิปราย ดังนี้

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดชุมพร ประกอบด้วย 5 ด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน = Exam Score Analysis = S การออกข้อสอบวิชาพระพุทธศาสนา การให้เกรด การให้คะแนน และการประเมินผลอย่างถูกต้อง มีการวิเคราะห์คะแนนข้อสอบ การแก้ปัญหาของนักเรียน 2) ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อการสอน = Media production

and use of teaching materials=P,E ผลิตสื่อการสอนประเภทวัสดุที่นำมาจากธรรมชาติ ตามท้องถิ่น 3) ด้านเนื้อหาหลักสูตร = Co-curricular activities Integration=C,I เพิ่มการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปรับเนื้อหาบทเรียนวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียน ให้พระสอนศีลธรรมนำหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาไปจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ 4) ด้านคุณลักษณะและเจตคติ = Characteristics and Attitudes=A ความเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านจริยธรรมในโรงเรียน มีการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง มีความตรงต่อเวลาในการสอน มีเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ประชาธิปไตยและสิทธิความเป็นมนุษย์ มีความใฝ่รู้ดี แสวงหาความรู้ใหม่ๆ 5) ด้านการเรียนการสอน= Creating a learning environment= L การสอนที่มีบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งด้านบรรยากาศ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ ซึ่งสรุปเป็น Special Model ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุเทพ เชื้อสมุทร (สุเทพ เชื้อสมุทร, 2556) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านผลิตและใช้สื่อ ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการวิจัยในชั้นเรียน และด้านคุณลักษณะและเจตคติ แนวทางในการพัฒนา ได้แก่ การฝึกอบรม การปฐมนิเทศ การกำกับติดตาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประเมินผล และการรายงาน ซึ่งสรุปเป็น “TOMSER Model”

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรมีหลักสูตรที่ชัดเจนและเหมาะสมกับยุคสมัย พร้อมทั้งการจัดอบรมให้แก่พระสอนศีลธรรมก่อนจะออกปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติการสอนในโรงเรียนนั้นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

2. ให้การนิเทศติดตาม ประสานงาน และคอยช่วยเหลือสนับสนุนในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละรูป โดยเฉพาะการจัดผู้ดูแลรับผิดชอบในแต่ละส่วนที่ใกล้ชิดมากที่สุด เพื่อให้พระสอนศีลธรรมสามารถปรึกษาหารือได้ในเวลาที่มีปัญหาในการสอน

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีงบประมาณสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน มีการสนับสนุนให้พระสอนศีลธรรมผลิตสื่อการสอนขึ้นใช้เอง พร้อมทั้งจัดอบรมเกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นประจำ

4. ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติงานในเรื่องของการวัดผลประเมินผลอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. จัดให้มีการจัดอบรมให้แก่พระสอนศีลธรรมก่อนจะออกปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติการสอนในโรงเรียนนั้นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

2. จัดให้มีการนิเทศติดตาม ประสานงาน และคอยช่วยเหลือสนับสนุนในการสอน ศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละรูป โดยเฉพาะการจัดผู้ดูแลรับผิดชอบในแต่ละส่วนที่ใกล้ชิดมากที่สุด เพื่อให้พระสอนศีลธรรมสามารถปรึกษาหารือได้ในเวลาที่มีปัญหาในการสอน

3. จัดให้มีการสนับสนุนให้พระสอนศีลธรรมผลิตสื่อการสอนขึ้นใช้เอง พร้อมทั้งจัดอบรมเกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นประจำ

4. ให้มีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติงานการสอนในเรื่องของการวัดผลประเมินผลเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดอื่นๆ หรือในภูมิภาคอื่น

2. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

3. ควรศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของจังหวัดอื่นหรือเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ

4. ควรศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน พระสอนศีลธรรม และผู้ปกครองนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2553). *แนวโน้มทางการวิจัยที่ศึกษาศาสตร์ควรมอง*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทยิดา ผลสมบูรณ์. (2564). การบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดนอก จังหวัดชลบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 4(1), 32-43.

บุญหนา จิมานั่ง และคณะ. (2551). *การประเมินประสิทธิผลการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรธณี ผุดเกตุ. (2555). *รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดสงขลา* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎี สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น). นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

พรสร้อย ชัยยา. (2562). *การพัฒนาแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการคิดเชิงคณิตศาสตร์ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

- พระครูปลัดอุดม โอภาโส (โฆวเซ็ง). (2548). *ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิศิษฐ์ไพโรจน์ประชาภรณ์และคณะ. (2564a). *ยุวชนคุณธรรม : แนวทางลดปัจจัยเสี่ยงของชุมชนกระทิง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 4(1), 102-115.
- _____. (2564b). *การพัฒนาเครือข่ายเยาวชนในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่าย ลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 4(2), 69-80.
- พระปลัดปรีชา นนทโก. (จุลเจือ). (2561). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยงยุทธ กตธโร. (2564). *การพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 4(1), 28-36.
- พระสมุห์ชูชาติ อุทัย. (2554). *ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเทศบาล 1 ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- พระอลงกรณ์ กนตวณโณ. (2564). *ประสิทธิภาพการจัดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์ อำเภอเมืองเพชรบุรี. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 4(1), 47-56.
- สุเทพ เชื้อสมุทร. (2556). *รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎิบัณฑิต สาขาวิชาบริการการศึกษา)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สุรเชษฐ์ เจริญสุข. (2549). *การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านก้อง จังหวัดลำพูน (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.